

debatt@klassekampen.no

KRONIKK
& DEBATTOmveier er de
nye snarveier

HAUK

DAGENS SUKK

Hvem truer egentlig grunnlaget for velferdsstaten?

Mistillitens pris

Ali Esbati

KRON OG
MYNT

Det pågår en oppjaget debatt om sykefravær og uføretrygd i Norge. Dagens Næringsliv kaller situasjonen «skremmende» og skriver på lederplass at «vi bør ikke bygge offentlig sektor på et system som gir folk insentiver til på gjøre det motsatte av det vi ønsker de skal gjøre». Det etterlyses kutt og kontroll.

I debatten har Sverige blitt løftet frem som et positivt eksempel. Også av statsministeren, som har fundert over standardsatser for sykemelding – altså økt byråkratisk mistillit mot både leger og syke. Sverige har siden krisen på 1990-tallet strammet inn velferdsordningene i flere omganger. Men særlig etter høyreregjeringens valgseier i 2006 har systemene bygget på sterkere «insentiver», som skal få folk til å gjøre «det vi ønsker de skal gjøre».

Titusenvis av arbeidstagere kan ikke lenger være sykemeldte. William Hemberg, som er deltidssykemeldt fra jobben sin etter en hjernehinnebetennelse, må søke jobber til tross for at han allerede har en. «Det er ikke der skoen trykker» forsøker han å si til Sveriges Radio, «problemet er at jeg har vondt i hodet og er syk». Han synes ikke villig til å se det flotte i å ha fått hjelp med insentivene sine. Manglende forståelse uttrykkes også av kreftlegen som behandler en kvinne som tvinges til å øke sin arbeidsmengde – «hva vet Försäkringskassan [svenske Nav] om pasienten min som ikke jeg vet,» spør han. Og av psykiateren som sier at det er mange som rammes av «Försäkringskasse-utløst depresjon».

Den svenske nedmonteringspolitikken ble hjulpet på vei av en intensiv kampanje om «overutnyttning» og «fusk». Blant annet fikk en undersøkelse der hver fjerde person hevdet å *kjenne* noen som har fusket med bidrag og ytelser stor oppmerksomhet. Beregninger gjort på mer seriøst grunnlag antyder at fusk med velferdsordninger i Sverige snarere utgjør omkring 2-3 prosent – et svært lavt tall i et så omfattende system. Men flere enn tidligere *tror* at det er veldig mange som fusker, og oppgir at det kan være en viktig grunn til å fuske selv (særlig hvis det oppfattes som politikkere og makthavere gjør det).

I Sverige har antallet sykemeldte og mottagere av uføretrygd gått ned. Det totale «utenforskapet» har imidlertid økt kraftig, når arbeidsløsheten har skutt i

ILLUSTRASJON: KNUIT LØVÅS KNUGUNN@ONLINE.NO

været. Flere må søke sosialstøtte siden de ikke er dekket av andre velferdsordninger.

Men det finnes kostnader som lander enda lenger bort enn tilgrensende budsjettkolonner. Mikael Rostila ved Stockholms universitet har forsket på sammenhengen mellom ulike velferdsregimer, tillit og helse. Slik oppsummerer han resultatene: «I land der alle kan regne ved hjelp av samfunnet i vanskelige situasjoner, kjenner innbyggerne større tillit – og de har det bedre og lever lenger». Det Rostilas forskning spesifikt har fordypet seg i, er velferdsregimer. Og

«Høyresidens politiske løsninger skaper mistillit på samfunnsmessig nivå»

det viser seg altså at den skandinaviske modellen, eller sosialdemokratiske, som den kalles, oppviser påtagelig høyere tillitsnivå og bedre helse.

Rostila påpeker at tilliten mellom innbyggerne i Sverige økte da velferdsstaten modnet på 1970- og 80-tallet. 1990-tallets nedskjæringer brøt trenden. «Når folk opplever urettferdighet og kjenner seg sveket av samfunnet, blir de også mer mistenksomme mot sine medmennsker,» sier han i Dagens Nyheter.

Hva de siste årenes harde angrep på det svenske velferdsystemet kommer til å koste i tillit og folkehelse er naturligvis vanskelig å måle. Men det er altså

sterke grunner til å tro at prisen blir svært høy.

De velbeslåtte elitenes nedoverrettede mistillit har lange tradisjoner. Velferdsystemene i Skandinavia har, tross store mangler, vært relativt vellykkede når det gjelder å begrense skadene av denne mistilliten. Når synsere og tenkere i Norge nå overgår hverandre i kravene på at man skal «våge» å ta av silkehanskene når det gjelder syke og uføre, er det viktig at man setter forslagene inn i en større sammenheng. Da kan vi se på hva slags prinsipper for organisering av velferd det er som har grunnlagt interna-

sjonalt sett svært gode sosiale og økonomiske resultater i Skandinavia. Som kontrast framgår da at høyresidens politiske løsninger ikke bare bygger på mistillit – men også

skaper mistillit på samfunnsmessig nivå. Det koster. Man kan ikke hugge ned trærne i den skandinaviske velferdsmodellen og regne med at folk skal «gjøre det vi ønsker de skal gjøre» i den samme skogen.

Ali Esbati, økonomianalytiker i Manifest senter for samfunnsanalyse
esbati.ali@gmail.com

Økonomene Erik S. Reinert, Marianne Marthinsen, Ingvild Almås og Ali Esbati skriver onsdager i Klassekampen. Radikalt økonominettverk finner du på www.okonomettet.no.

Oversatt av Lars Nygaard.

PÅ TEPPE

Relativt få

Så er de i gang igjen i WTO. I den anledning skriver to representanter for Landbrukets

Utredningskon-tor i bilaget om fjorårets WTO-kollaps i Genève:

– Hvem husker vel ikke

utenriksminister Jonas Gahr Støres kronikk i Aftenposten fra flyet på vei hjem, der han uttrykte sin skuffelse over utforhandlingskollapsen?

Nærmere undersøkelser tyder på at nevnte kronikk blir husket av færre enn landbrukets utredere tror.

Gjemt og glemt

Gir jernet

Amerikanske Mary Jo Coady **freder strykejernet** sitt etter følgende opplevelse:

Hun gikk inn på datterens rom søndag ettermiddag og fikk øye på et kjent ansikt på undersiden av et strykejern som sto på gulvet. – Jeg så øynene hans, nesen hans, hele ansiktet og tenkte: «Det er Jesus», sier Coady til avisen Eagle Tribune.

Vårt Land forteller at dette ble en **skikkelig oppmunnering** for den 44 år gamle kvinnen, og akkurat det tror vi så (g)jerne.

Dose

Avisa Firda fortel at Miss Jølster fekk ein god dose kjønnsseparert sæd fra Geno.

Hadde det ikkje vore for at dette handla om ei **ku**, ville slike hendingar gitt nye moment for å forklare **kvinneunder-skuddet i distrikta**.

Bør halde seg i byen

Glipp?

Bilagets redaktør nevner på lederplass **ytringsfrilhet** blant en rekke **negative trusselscenarier**.

– En **freudiansk glipp** fra tida som kommunistavis? spør årvåken leser.

teppet@klassekampen.no